

שולחן עגול בנושא: דמוקרטיה במצבי חירום

29 בינואר 2002

ט"ז בשבט תשס"ב

מנחה: מר ישראל סגל

משתתפים (לפי סדר א'-ב'):

ד"ר עוזי ארד

פרופ' מוסא בודרי

עו"ד תמי בן-דוד

פרופ' ארנון גוטפלד

מר בועז גנור

מר אורי דרומי

ד"ר אריק כרמון

מר אמנון ליפקין-שחק

פרופ' אייב סופר

ישראל סגל:

שני תאריכים עומדים במרכז הדיון הזה,

עומדים לנגד עינינו בדיון הזה. האחד הוא אוקטובר

2000, תחילתה של האינתיפאדה השנייה שיצרה לכל הדעות מצב חירום אמיתי כאן באזור, וכמובן ספטמבר 2001, עם קריסת מגדלי התאומים שיצרה מצב חירום בארצות-הברית. אני רוצה להזכיר את מה שהעביר שר המשפטים האמריקני שמכיל צעדים מרחיקי לכת ככל שידובר בנושא זכויות האדם בעיקר במצבי חירום.

אנחנו נעסוק הערב בממד השוואתי בינינו לבין מה שמכונה הגדולה בדמוקרטיה או המבוססת שבדמוקרטיה, ארצות-הברית, אבל אנחנו גם נעסוק במהות עצמה. נדמה לי שאם אפשר לסכם במשפט קצר שאני רוצה לומר כאן, אבל כמובן המתח במשטר דמוקרטי, בין עקרונות דמוקרטיים לבין איום ממשי על עצם קיום הדמוקרטיה עצמה. כך אצלנו וכך גם בארצות-הברית. נעסוק בזה ברובד המשפטי, הציבורי ובעיקר במרכיב הערכי.

אני רוצה לתת הערה טכנית אחת. אני אתן בהתחלה את רשות הדיבור לשני דוברים, לדוקטור בועז גנור שידבר על המתח הזה כפי שמתבטא אצלנו ויביא כמה דוגמאות ואז לפרופסור גוטפלד שיחכים אותנו לגבי רקע היסטורי בארצות-הברית ומה קורה כיום בארצות-הברית בנדון.

וידאו קונפרנס יצטרף אלינו עוד כמה דקות. אייב סופר שהיה היועץ המשפטי של הסטייט דיפרטמנט כדי לדבר על הממד השוואתי והיום הוא חבר במרכז ג'ורג' שולץ.

הנושא שהוגדר הוא משטר דמוקרטי במצבי חירום.

בועז גנור:

זה נושא אחד. הנישה אליה אני מתכוון להתייחס

היא התמודדות של מדינה דמוקרטית עם טרור, שזה סוג מסוים של מצב חירום שהוא כמובן מאפיין את מדינת ישראל.

בספרות המקצועית התופעה הזאת מכונה הדילמה הדמוקרטית בלוחמה בטרור. כאשר המשמעות של הדילמה הדמוקרטית היא הניסיון למצוא את האיזון בין אפקטיביות במלחמה בטרור מצד אחד ובין פגיעה אפשרית בערכים ליברליים

דמוקרטיים מצד שני. כשאנחנו סוקרים את כל הנדבכים של הלוחמה בטרור, כמעט בכל אחד מהם, בכל אחד מהם, יש התבטאות של הדילמה הדמוקרטית, יש בעיה שצריך להתייחס אליה, של פגיעה אפשרית בערכים ליברליים דמוקרטיים, והכוונה שלי, כשאני מדבר על כל הנדבכים מהנדבך המודיעיני, עבור לנדבך ההתקפי, עבור לנדבך ההגנתי, חקיקה, ופעילות משפטית או פעילות של מאסר וכן הלאה.

אני אשתדל בקצרה לעבור על הנדבכים האלה ולהמחיש את הדוגמאות של הדילמות. אני לא מציע פתרונות בשלב הזה כי התבקשתי רק לפתוח ולהציג את הדילמה.

אם נתחיל בתחום המודיעיני, אז אולי הדילמה הבולטת של התמודדות עם טרור היא הדילמה של חקירות, חקירה של עצורים, במיוחד כאשר מדובר על מה שמכונה בעגה המקצועית פצצה מתקתקת. דהיינו, אדם שיש לו מידע קונקרטי או יש הערכה שיש לו מידע קונקרטי על כוונת פיגוע וסביר להניח שהוא יודע איפה, מתי, על ידי מי וכן הלאה, מידע שאם יוצא ממנו עשוי לעצור ולמנוע את הפיגוע עצמו. זה מביא כמובן לידי קיצוניות את הצורך לקבל את האינפורמציה הזאת ואז נשאלת שאלה איזה שיטות חקירה מותרות במקרה הזה – הגנת העצור, זכויותיו, מול הגנת זכויותיהם של מי יודע כמה אנשים שעלולים להיפגע בפיגוע הקונקרטי הזה.

יש עם זה הרבה מאוד בעיות. כרמי גילון כתב על זה בספר שלו והמחיש את זה בצורה יוצאת מן הכלל, איך אתה יודע שאכן יושב לפניך אדם שהוא פצצה מתקתקת. זו אחת השאלות המרכזיות שעומדת בפני החוקר ובפני מערכת המודיעין.

דוגמה אחרת לדילמה הדמוקרטית בתחום המודיעיני היא בנושא של האזנות. במרץ 1995 לדוגמה הועבר חוק שהגביל את היכולת של השב"כ או של שירותי המודיעין להאזין למטיפים דתיים, כולל אפילו אם הם ידועים כאנשי חמאס, כאנשי ג'יהד איסלמי וכן הלאה, כל עוד מדובר על אזרחים ישראלים, ויש צורך באישור של נשיא בית משפט מחוזי. מעניין היה לראות את התגובה של ראש הממשלה דאז יצחק רבין זכרונו לברכה שהתנגד בכל תוקף להרחבת ההגבלה שיש על גורמי המודיעין בתחום הזה.

שאלה אחרת ואני זורק את זה רק לחלל האוויר, שאלה של הפעלת סוכנים. דוגמה שאנחנו מכירים אותה אצלנו, השאלה של אבישי רביב. עד איזה רמה מותר לך להפעיל סוכן, למשל האם מותר לך לתת הנחיה לסוכן שלך לבצע פעולה בלתי חוקית כדי נאמר לעבור מבחן קבלה, נאמר לעלות בדרגה בארגון וכן הלאה וכן הלאה, שאלות מוסריות קשות וכבדות.

בתחום ההתקפי, כולנו מכירים את התופעה שיש שמכנים אותה חיסול אישי, יש שמכנים אותה חיסול ממוקד. בכל אופן כאן אני רק אומר על קצה המזלג שלפחות לדעתי השאלה המוסרית נורמטיבית של חיסול אישים כרוכה בהגדרה של התופעה של מה זה טרור ומה זה התמודדות עם טרור, כי אם אתה מגדיר את ההתמודדות עם הטרור או את הטרור כאקט פלילי קרימינלי, הרי שחיסול אישים הוא בהחלט אקט לא לגיטימי ולא נורמטיבי. בכל מקרה של עבריינות פלילית, אתה צריך לתפוס את העברין, להעמיד אותו למשפט, ואם יש גזר דין מוות, אתה יכול להטיל עליו גזר דין מוות. אם אתה מגדיר את הטרור כמלחמה, הרי שחיסול אישים הוא אקט לגיטימי על פי נורמות מלחמתיות כל עוד הוא מכוון לאנשים שהם אישית מעורבים בהוצאה לפועל של פיגועים וביצוע טרור. יתרה מכך, חיסול אישים הוא אקט יותר סלקטיבי מאשר כל פעילות התקפית אחרת בתחום הלוחמה בטרור שאפשר להעלות אותה על הדעת, אבל בוודאי נרחיב את הדיבור בנושא הזה בהמשך.

מישור אחר, המישור ההגנתי, מישור האבטחה וההתמודדות ההגנתית עם הטרור. על פניו המישור הזה לא צריך להתנגש עם ערכים ליברליים דמוקרטיים משום שמדובר קודם כל בפעילות פסיבית, ספיגה. אני מניח שאין מחלוקת על כך שכמעט כל אקט הגנתי הוא הגנה עצמית ולכן הוא צריך להיות מותר. המטרה של ההגנה היא כמובן לאתר את הטרוריסטים, לעצור אותם, למנוע את המצב שהם מגיעים לאזור היעד ועל ידי זה גם לצמצם את הנזק או לבטל אותו כליל. בכל זאת גם כאן יש שאלות שהן כרוכות בדילמה דמוקרטית, החל משאלות כמו הגנת הפרטיות. אנחנו התרגלנו במדינת ישראל לכך שאנשים צריכים לשאת תעודת זהות ולהזדהות כאשר איש ביטחון

מבקש מהם את זה וזה לא דבר שמקובל בכל חברה. אנחנו התרגלנו לפתוח את התיקים ואת החפצים האישיים שלנו לפני אנשים שבודקים את הדברים האלה, שוב, גם זה לא תמיד מקובל. אנחנו רואים בארצות-הברית את השאלה של... כאשר אנשים רוצים לעלות למטוס, אז יש שאלה האם התחום האתני הוא לא מהווה איזושהי הפרה בוטה של הדילמה הדמוקרטית. זה בתחום ההגנתי.

בתחום החקיקה, כמובן שכל הנושא של חקיקת חירום, תקנות מיוחדות של התמודדות עם טרור מעמידות לפעמים שאלה של דילמה דמוקרטית ואני אתן דוגמה אחת לפחות, נושא של החרמת כספים והחרמת ציוד של ארגוני טרור. יש הרבה מאוד שאלות מוסריות שמתלוות לזה החל משאלות של חסיון לקוחות בנקים כאשר בנק מסרב להעביר אינפורמציה מהסוג הזה וכלה באיתור באמת חשבון שהוא לגיטימי להחרמה כאשר ב-99,9 אחוז מהמקרים, אם זה חמאס או ג'יהד איסלאמי, הם לא רושמים את חשבון הבנק על שם חמאס או ג'יהד איסלאמי אלא עוברים הרבה מאוד חברות קש בדרך עד שהכסף הזה מגיע אליהם.

המישור האחרון שאליו אני רוצה להתייחס הוא המישור המשפטי. כאשר כבר נתפס טרוריסט, מועמד לדין, ואז יש הרבה מאוד שאלות שכרוכות באופן העמדתו לדין, החל מהמעצר שלו, אורך המעצר, האם אורך המעצר שונה משל עבריין רגיל, היכולת שלו להיפגש עם עורך-דין, זכויות שיש לו כעציר, עבור למצב שהוא כבר מגיע לבית-המשפט ואז פומביות המשפט, האם המשפט הוא משפט גלוי לציבור או שבכלל הציבור לא יודע על קיומו, חסיון ראיות בתוך המשפט, האם יש ראיות שאסור לציבור לדעת עליהן, האם יש ראיות שאסור לו ולנציגו, לעורך-דינו, לדעת אותן כי אם הן ייחשפו בפניו, הרי שזה עלול לסכן מקור מודיעיני באופן קונקרטי. שאלות שלא קיימות כל כך בארץ כמו מול מי הוא נשפט. במקומות שיש סכנה של עונש מוות ואתה נשפט מול מושבעים, בהרבה מקרים ראינו העברה של שיפוט לא למושבעים אלא דווקא לשופטים מחשש שהמושבעים יסיטו את ההחלטה שלהם פן יבולע להם מהטרוריסטים אם יגזרו עליו גזר דין קשה וכן הלאה וכן הלאה.

ניסיתי ממש בקצרה לפרוס פה את הדילמות הדמוקרטיות בתחום הלוחמה בטרור שברובן אנחנו מתמודדים אתן כאן בארץ כשעל הפתרונות אולי נדבר בהמשך הדיון.

אני מתחיל תחת מחאה כי התיקון השמיני לחוקה

פרופ' גוטפלד:

האמריקאית במפורש אוסר על 'קרול אנד אניוג'מנט

פנישמנט', ובשבוע שעבר שלחתי ספר לאוניברסיטת פרינסטון ועכשיו אתם אומרים לי שיש לי חמש דקות לדבר על הנושא הזה.

תגובות רגשיות, אלימות, קיצוניות הוא נושא מרכזי שחוזר כחוט השני לאורך כל ההיסטוריה האמריקאית במצבי חירום.

I think that violent reaction to insurgencies to crisis time is a continuous theme in American history. I want to disappoint you and let you know that if you look for any answers in the American Constitution to the problem of crisis time you are going to be very disappointed because there is only one line in the United States Constitution that deals with crisis time. He talks about the fact that during the time of rebellion or invasion you may do away with the *heidis corpus*. The only mention that you have in the constitution dealing directly with crisis time.

Not that the founding fathers were not the recurrence of crisis time, because when I read the Federalist and I see the arguments between Hamilton and Jefferson, for example, they have very grave arguments. Hamilton on the one side and some of the federalists talks about the fact that the government has to have all the power and all the rights and forget about civil rights. You know all the guarantees of what he calls "English wig guarantees of human rights, civil rights," it wasn't called that, this is a 20th century term. But anyway he argues with Jefferson and others in the federal status.

Now, I want to go very fast because, as I said, I have only ten minutes and I can say for example during the Civil War President Lincoln threw the constitution in many respects into the garbage pail. He didn't pay any attention to it. There was a wonderful Supreme Court decision made in 66 Milligan that I can't go into, that it took away the right of the President to try civilians in military courts. But in many many respects Lincoln was elected in order to save the union. It was a war for the union and in many respects I believe he would do anything to save the union and I think this characterizes his reaction, human rights, civil rights, guaranteed by the constitution were not very closely followed and this is the greatest understatement I can offer during the Civil War.

I go on to World War I, I think this is an outstanding case and the most extreme case of violation of civil liberties in the history of the United States. In that respect, if I look at the Espionage Act of 1917, I looked at the Sedition Act of 1918, I look at the other acts that were passed during the war, I can summarize this very beautifully by the word of the great liberal from Princeton, Mr. Wilson who said you can talk all you want and I quote now, "You can talk all you want as long as you talk right." In many respects I see the end of progressivism.

One of the saddest things, and I am happy I devoted a book to that called "Years of Hysteria 1917/1921" is a behavior of the courts. Most federal judges in the United States were judging to proving their loyalty, proving their patriotism and proving their nationalism. There are very very few examples of federal justices. An outstanding example is that is of federal justice in the 9th District Court of Montana by the name of George

Imburkwin whose decision in the Ves Hall Case, which is a very very important case in 1918, rendered the national Espionage Act of 1917 proofless. As a result Attorney General Gregory saw to it to pass a national Sedition Act of 1918, which actually served the United States not very well during the Red Scare of 1919 to 1921, which is as I see it, a continuation of the worst cases of hysteria of what can happen in democracy, what terrible things can happen in democracy during a crisis time.

I can give one example, a person was in seven seconds in Illinois convicted of treason he got up in the movie and said, "To hell with the United States."

Seven seconds they deliberated. I see the continuation of the thing, I think it did not end with the Red Scare. I see the highlight of that going on all the way to 1927 with the execution of Sappo and Vansetti whose only crime, I believe, and Felix Frankforture is a greater authority on this, that there was much more than reasonable doubt that they committed those murders. I think the United States was going to rule one binge of patriotism and the saddest thing about it is the behavior of the courts. I found seven federal judges that stood up, but there were many more federal judges in the United States, it was a real failure of the judicial system.

ISRAEL SEGAL:

The federal army started some

PROF. GOTFELD:

example

If I go into that I have cases for

ISRAEL SEGAL:

Is the time not right for

PROF. GOTFELD:

This is not time for criticism now, it is not proper for criticism, and again this is Mr. Wilson. I can give you an example, in the Pacific North West where in the Miners Union the lumber camps in order to be an officer of the union you had to be in the rank of major in the army of the United States. There were some interesting characters I found there, persons that later became very famous generals like Omar Bradley for example who officials of the Lumber Union during the time. So, the record of World War I, I think stands out as a very outstanding.

Now, the crisis time in the American history can be also regarded not only wartime, but also time of economic crisis. I don't know how many American historians and how many Americans didn't know that, but the United States was under crisis conditions, declared Crisis State from 1936 to 1974. I want to point out that also things like the great depression and what follows come under the heading of giving the President, giving the Executive outstanding rights, great rights vis-a-vis the judiciary, vis-a-vis the legislative. I think it is a characteristic throughout all the period of insurgency where the legislative bodies in order to prove their patriotism feel it very unpatriotic to oppose the President at this time.

I am not saying I know that the imperial presidency at the time of Nixon the time came that it was opposed finally. But I think it is a beautiful example of abdication of responsibility, I would even call criminal abdication of executive responsibility and legislative responsibility. An example of it for me is the Gulf of Tankin Resolution.

World War II

ISRAEL SEGAL:

The Japanese?

PROF. GOTFELD:

Of course, World War II is a beautiful example, I enjoy it very much. The Attorney General during the time who at the time wrote a book about his experience under the Laws of Legislation and he was very proud that the great terrible things that happened in World War I didn't happen in World War II. He was blind, colorblind, because Antoine Salvin, Japanese American, most of them American citizens were put in detention camps and I hate, by the way just a personal note here. There are books in American history like Concentration Camps America by Drian for example who talks about concentration camps America. For me, since Vairie is a Jew, concentration camp is a place, you know people died just after death by the millions. I know of six people who died in the detention camps. So I know a student who studies in California in the 1970s, I know we talked about Concentration Camps America etc., etc. Coming back to Israel is getting very very angry when I read about that.

But the fact is that contrary to, when I read the court decision US vs. Choromatsi for example, here is one of the greatest defenders of civil liberties in American history. A man that I love to write about, because I did so much with the church and state that the man who stands out to me in the Ebersson decision in defense of civil liberties in America. But I think in that case Captain Jugo Black overcame justice and I think that the Choromatsi decision about the four major decisions of the Supreme Court during World War II are not anything that I want to learn from. I

think that things are happening you know. Recently in America where there is an attempt to rectify the situation and I think that is an honor on the United States looking better in history.

Now, moving on quickly

ISRAEL SINGER: The present time.

PROF. GOTFELD: No, before that I cannot go I must stop with Richard Nixon and what happened there. I think the Vietnam War was for a second arrested in a second. Because I think what happened in America from World War I through the new deal through World War II, all the experiences, there was so much body, so much interest in civil liberties that I think it was an accumulative effect that many of the extreme things that happened during World War I and World War II as examples, did not happen during the Vietnam War.

I know there was a case of the New York Times, I know all those files. I know about the TAD, the day after I remember camp state and all that, but the terrible hysteria that so characterized the United States in World War I and in a portion of World War II did not, by the way World War II was a very popular war in America. There was a consensus unlike any other war in America that I know of, the Civil War, there were great protests against it and so on.

Now I think September 11th. I think September 11th

ISRAEL SEGAL: What about the McCarthy time?

PROF. GOTFELD: The McCarthy goes into the same thing. But after that, this was when Vietnam came there was such a body established in America. When I studied as a student of rulings on

civil liberties, I think in a way I didn't see the same hysteria. It says that every time there is a real exigency we talk about McCarthy. We hear atomic monopoly. We are the only super power in the world and of course the communists could not produce an A bomb. All of a sudden all the conspiracies, you know, I don't go back to Rosenberg trial, an example of that. But I think one of the most exciting things in American history for me is a student of Americans, is the involvement of this body of civil liberties that laws and thinking and opinions of great justices.

When I come to September I know we want to get September 11th and my time is up. I think what happened in America, I know that Pearl Harbor was hit; I know that the Japanese u-boats hit some islands in Alaska during World War II. But this is something that was inconceivable to Americans. I think that the heart of America was hit. I think and I know, I have just come back from four months of teaching in New York City and I had many problems with my friends in New York about it. I saw a great outburst of nationalism in America and everybody is having a flag and everybody is putting on his lapel something. I thought it as a form of hysteria going on in America.

When I see you mentioned the John Ashcroft, you mentioned the Patriot Act. When I see the body of legislation, I sought of chuckle to myself a say, "Here is a man that bid a body to become, you know also a body and didn't get to the Senate." He becomes Attorney General of the United States of the *Mishpatim*, becomes the Attorney General of the United States and I think he is the most powerful Attorney General in the history of the United States. You mentioned some of the laws and I

would call him, I am sorry I call him draconic laws. I think the Patriot Act and I think for example where you can get people arrested without a judge. I mean you don't have to go to a judge anymore. Or the idea of mediatory tribunals. You know all those things come and I think we should go into because it is a thing by itself.

I am very very worried about this sort of thing and I think, I don't want to talk about the nature, I know that patriotism unifies and it has very very positive things, but I think it in many many respects it is very cheap because it doesn't demand anything of you. I think there might be, and I am afraid of the backlash, because from history, and all the American people love quick results and our war against terrorism is going to be, I believe, very very long. I don't think there are going to be very antiseptic quick answers. In many respects, even though I am a historian and I am much more comfortable looking at the past, I really believe that President Bush is overplaying the patriotic hand.

ISRAEL SEGAL: Let us go right into the conclusion. How long was your introduction? I will tell you why, because I remember I once came to interview Mr. Begin and he didn't like the idea that I will edit him and I can understand it. So he said, "You have to tell me how long can I talk." I said, "Two and a half minutes, three minutes." He said, "That is okay," and he started to talk. He talked and he talked and he talked. When the interviews were finished he asked me, "So you see Mr. Segal, you asked for two and half minutes and you caught two and a half minutes." In fact he talked for twenty minutes.

PROF. GOTFELD: I apologize, I will never do it again

ARIK: I have a question Aaron. You gave an overview of a flow of events but can you comment by reactions, undercurrents, for instance the Milai case during the Vietnam War did arouse discussion and terrible discussion. Is this part of the backlash that you referred to?

PROF. GOTFELD: The most important thing that I should really give an overview of

ISRAEL SEGAL: You can take your time.

PROF. GOTFELD: Actually what I have to do is to go over the struggle that began from what Hamilton and what Jefferson and through the Supreme Court and various decisions how the Supreme Court of the United State, and that is an important thing. I am not the Tockvill and the Tockvill said in 1875 already that every problem in America, regardless of whether it will be sooner or later will find itself in the courts.

So, if you want to talk about exigencies in American history

_____ : It is the same in Europe.

PROF. GOTFELD: I just asked Mr. Barak to write an article in my book that was published last week about the influence of American Jewry prudence on Israeli Jewry prudence, sorry I did recommend it. But anyway, actually what I have to do, I have to go to the great history of those decisions, how differences during different periods give diametrically opposed opinions on the question of, you know I mentioned Milligan and I can talk about for example 1930, I talk about the famous saying about "I cite Curtis Wright." You know every time you

wanted to say that you want to give a government lots of power, and you know for example the reaction for example of President Roosevelt in 1930 said they attempted to back the court. You know because judiciary had the nerve to oppose his program.

I think you have to remember that there was no consensus in America about the Vietnam War. The longer the war lasted, and I will never forget, look I was a student in California during the time, so this is, look I had long hair then. So what I want to say is one thing is that Richard Nixon was telling us for years all the time, "There is light at the end of the tunnel." Every time we heard that we got angry. I think that is what happened in America. We got tired of the long war; we should never need complete quick resolution.

ISRAEL SEGAL: Professor Sofer do you hear me?

PROFESSOR SOFER: Yes, I hear you.

ISRAEL SEGAL: I am sure you were not very happy to hear the introduction of Professor Gotfeld.

PROFESSOR SOFER: I agree with almost everything he said. The record of US responses to situations of crisis has been very important. The pattern has been to over react especially with regard to what can be said by people. The instances he gave are the main ones, the Sedition Act, the Civil War, World War I the restraints, the anti union settlement, World War II and the Perubatsu decisions and the anti communist period and the Vietnam War period.

The pattern is to limit rights and then realize that we have gone too far when we did things that were not necessary and then finally to have a

Supreme Court say those things shouldn't have happened, or have political parties say those things shouldn't have happened. That has been the pattern. I don't think the seriousness of the conduct of the government, the impositions that were made upon people were anywhere near as serious in their consequences as some of the things that other democracies either had to do or chose to do to people. Nor have our emergencies lasted as long as the emergencies faced by other governments. That has helped.

We have had a sense of objectives in our emergencies, which were relatively limited compared to the objectives, for example that you face is very hard to know what Israel is trying to achieve in the occupied territories for example. So there are very important differences, which I think ameliorates some of the criticisms you have raised, but in principle I agree with them.

ISRAEL SEGAL: Okay. I would like to open the discussion now and the first one to ask for permission is Dr. Uzi Arad, please.

DR. UZI ARAD: I will talk in English because of our guests here. You see, sometimes all too often this issue the democracy denies is usually portrayed in the sense of the rights as against or democratic things as against the requirements of the emergency. But in fact the thing ought to be looked in broader terms and also with historical perspective and let the historical perspective and the more empirical rather than normative approach he adopted.

So the first premise that could be said is that without exception from the first moment democracies appeared on the scene of history, if we talk about the Athenian democracy or the Roman Republic, we do note is one thing which is so self-evident and that is that at times of crisis, the times of war, the times of emergencies you restrict what you allow at times of peace and normalcy. All governments, even those who celebrated the virtues and principles of democracies noted that there is a logic to peace and a logic to war, a logic to normal times and a logic to moments of emergency. We see that being repeated throughout history.

We see that also repeated among the democratic societies of the west, which serve as an example, say to us. France, you mentioned celebrated the notion of the rights of human and civil rights initially. We see it in Britain, the mother of parliaments and we see it in the United States. We see that each one of these societies, be it in the 20th century, in the 19th century, whenever confronted with a threat to their very existence as a democratic being, took the natural thing to do.

Now, sometimes they may have gone too far, sometimes they have gone not enough. But the point is that such a movement is a natural thing historically. Therefore, it should be understood as a natural human and social reaction when under duress, when under threat you take measures, which are legitimate for your existential, being. So that is an empirical fact.

Now, the comparative approach is the one I propose we adopt when we examine whether we are acting, we are over reacting or under reacting.

ISRAEL SEGAL:

What does it do for our democracy?

DR. UZI ARAD:

Well yes, but again

ISRAEL SEGAL:

It is justified.

DR. UZI ARAD:

Yes we all know that, but you know

it serves a very useful purpose to look at how other societies resolved the dilemma at any particular point of time, because that is point of reference. I for example throughout my service in government I always watched what was the action taken by other societies, which we consider is examples to us. Be it Britain, be it France or be it the United States when they were confronted by similar conditions. Not to compare the United States at good times with our times.

So the comparative approach is a proper one. That is to say, let us look how the United States acted when it was at war and for that reason among others, the fact that presently the United States is acting in such a way it does, is a very sobering lesson to many because I do not think that the United States has stopped being a democratic or the people over there forgot their heritage. Quite the contrary. So you see, unlike Professor Gofeld who thinks that you had a blackout in the Choromatsi defense or that the United States are now acting in hysteria. Quite the contrary. I think Judah Black was very much active under the circumstance of the time and I can understand him just as I know that the efforts to rectify it now reflect our mood. Everything should be looked at in its own context. I certainly understand the reaction taken now in America when it is confronting a moment of crisis.

Now, our problem in Israel is that in Israel we suffer from acute schizophrenia. Are we at a crisis or not? Are we confronting enemies or

not? Are we at war or not? It is that confusion which is clouding so many things on top of other issues. For example, referring to things that bore us, we interrogate someone. If you interrogate a citizen of your own country, he is entitled; he or she is entitled to the same protection that any citizen is entitled. If however, you interrogate the enemy, will other principles apply and other examples apply?

I for example look at how other societies acted when then interrogated prisoners. Now, this is not to say that there are not limitations and norms and conduct, but again one has to be very clear, is a Palestinian terrorist captured an enemy or not? If he is an enemy then you act as nations, democratic nations, I repeat democratic nations with the values of democratic nations act when they are at war dealing with enemies.

Let me therefore say that I believe that when you look at that kind of an historical perspective and on a comparative basis, we in Israel, by the way have nothing to be ashamed of because more often than not. I do not see many cases of abuses. I think that compared to others, we never acted rationally, for example we never had executions as other nations, democracies have or still have even at times of peace. We do not have that type of punishment.

By the way, speaking of hysteria in the case of the United States now with the virtues of hindsight, we do know that some of the outcries of the time about this being a witch-hunt sometimes were self-serving at both ends of the debate. The Rosenbergs were guilty, they should not have been executed to my mind, but they were guilty, unlike many of their

defenders. Altrahyst was guilty, so hysteria was on both sides of the debate.

Finally, I want to conclude by broadening the range of issues, because if we do see sometimes abuses of democracy for the sake of say security, which is usually what we are not talking, how about the cases in which democracy is being distorted for the sake of peace.

ISRAEL SEGAL: Like What?

DR. UZI ARAD: I will give you an example. When you are doing something that in other democratic societies is referred to as aiding and abetting an enemy. Other societies, democratic societies frown upon the case of crisis when their own nationals, let alone elected officials decide to go around national channels and negotiate with an enemy. Here in Israel we almost turned that into a daily practice. To my mind this is no less undermining

ISRAEL SEGAL: The Oslo process?

DR. UZI ARAD: Not just the Oslo, everybody is doing it, it has become a national sport. You know, you can tell me, democracy for example does not talk only about civil rights, and it also talks about respect and adherence to the rule of law. So what do you do when nationals take the law for the sake of peace, or when for example things that should be held classified is being treated like stolen merchandise against the law. So all these are pillars of democracy.

So, in other words, you see democracy has more to it than just respect for civil or other rights. It has to do with certain norms of conduct, adherence to law, acting within the appropriate instruments of govern for

example. Here in Israel we have seen, to my mind, more distortions, sometimes for the argument for the prevention of war, namely for peace, then I think cases of distortion for the sake of security and defense.

ISRAEL SEGAL: Amnon Shahak just for the sake of our guests in the United States, Amnon Shahak was the Chief of Staff in Israel a few years ago then he became a very important political figure in our parliament and a minister in the Barak Government. Please Amnon.

אמנון שחק: אנחנו מדברים רק על דילמות של חברה דמוקרטית ולא על דילמות של חברות אחרות, ולכן אני לא אזכיר את המילה דמוקרטי. אני רוצה לעשות הבדלה בין דילמות מוסריות שגם בחברה דמוקרטית אפשר להתווכח עליהן ולראות אותן בזוויות שונות וגם בחדר הזה, לבין חברה שהמכנה המשותף שלה הוא החוק. המכנה המשותף בחברה דמוקרטית שמחייב את כולם הוא החוק.

יש חוקים, גם במצבי חירום. בכל מדינה יש דיני מלחמה, יש גם במסגרת הדין הבינלאומי עניינים שנוגעים לדיני מלחמה. ברור לגמרי שבעתות חירום הכללים משתנים או יש מדינה מרשה, מרשה למי שפועל מטעמה לעשות דברים שכשאינן מצבי חירום, הוא מנוע מלעשות אותם בדרך הזאת.

ישראל סגל: גם זה על פי חוק.

אמנון שחק: בוודאי. אני מדבר על מדינה מרשה. מדינה מרשה, כלומר, חוקי המדינה מאפשרים לפעול במסגרת החוק במצבים שבימים כתיקונם לא הייתה מאפשרת או לא מאפשרת לפעול ככה. לא במקרה אנחנו אומרים שהתותחים רועמים, המוזות שותקות, אבל כשהתותחים רועמים, יש פשעי מלחמה. השאלה היא איך אנחנו יודעים לעשות את ההפרדה בין הצורך לשמור על הדמוקרטיה, לשמור על חייהם של אזרחי המדינה ולשמור על החוק שהמדינה קבעה והוא אמות המידה המשותפות בין הדרגים המבצעים שאי-אפשר

להעמיד אותם במבוכה כי הם בסופו של דבר יהיו אלה שיעשו את המעשים כפי שהם הבינו שהם נשלחו לעשות אותם, וכשהם ישגו, הם יצטרכו לתת את הדין. ראה פרשת אוטובוס קו 300.

חלק מהקושי שלנו במדינת ישראל, ולא מהיום, חלק מהעולם, ארצות-הברית נכנסה לדילמות האלה רק לאחרונה אבל אנחנו חיים אתן שנים, אנחנו חיים במצבים שאנחנו לא מגדירים אותם, אנחנו סובלים מטרור ואנחנו לא מגדירים את המצב כמצב מלחמה ולכן שאלות של פגיעה במפגעים פוטנציאליים, מניעת פיגוע מאזרחים, שזו בוודאי חובתה של המדינה לאזרחיה, וגם פגיעה בהם בתוך סביבתם האזרחית, ושאלת החקירות שבאות למנוע את הפצצה המתקתקת מלהתפוצץ, או שאלה של האזנות שהיא במידה הרבה יותר פשוטה – כל השאלות האלה הן שאלות שהחוק צריך להגדיר אותן כמיטב יכולתו ואני מקבל שהחוק לא מסוגל להגדיר ברזולוציות דקות את כל המצבים האפשריים, אבל הוא צריך לתת כיוונים מנחים שעל פיהם פועלים דרגי הביצוע.

בית המשפט העליון שלנו, אני חושב שהיום פסק בצדק שאינו מתערב לא בשאלה הקונקרטית אלא הוא לא מתערב בשיקולי הרשות המבצעת בנושא דרכי הפעלת הכוח להגנה על אזרחי המדינה. בזה הוא קבע שהוא לא מתערב. אני חושב שבצדק. זו דרך אגב לא הפעם הראשונה. אני חושב שהוא נמנע גם בעבר מלעסוק גם אם לא נגעו בדיוק באותה שאלה, אבל הם נגעו באותה מהות והוא סירב בעבר לבחון סוגיות של בדיקת שיקולי מפקדים בזמן פעילות מבצעית שכתוצאה משגיאות או טעויות נגרמו נפגעים לקוחותינו. גם אז סירב בעקביות לאורך כל הזמן בית המשפט העליון להיכנס לסוגיות האלה.

ישראל סגל: אם מותר לי הערה אחת. מעניין אותי לשמוע את

ההתייחסות שלך אלא שכאן עכשיו נוצר מצב חדש.

ברגע שקמו הפורומים הבינלאומיים שהם עומדים בעצם היום, ואם אני מתייחס לדברים של בראכה, אחרי שניתן פסק הדין, הוא אמר שבית המשפט העליון פסק ככה,

או-קיי, זה בשבילי מספיק בסיס כדי לפנות לבתי משפט בינלאומיים, להביא את זה לפני פורומים של ערכאות בינלאומיות. זאת אומרת, אם עד עכשיו אנחנו בישראל כאזרחי המדינה קיבלנו שהבג"ץ זאת האינסטנציה האחרונה שקובעת מה כן ומה לא, בעצם היום יש מצב חדש שיש מעל בג"ץ אינסטנציה בינלאומית שהיא יכולה בעצם לבוא ולומר את דעתה ולחוות את דעתה.

אמנון שחק: המצב הזה הוא לא מצב של היום אלא הוא מצב

לא חדש, אם כי לאחרונה הוא באמת קיבל האצה

וראה הניסיון להעמיד את ראש-ממשלת ישראל לדין בבלגיה על פי חוקי בלגיה ולא על פי החוק הבינלאומי או בית משפט בינלאומי, אלא במקרה הזה על פי חוקי אותה מדינה, דבר שלדעתי לא יצליח. אני חושב שישנן פה שאלות נוספות אבל הן לא צריכות להסיט אותנו מהדין. אני חושב שכל מה שיקבע החוק הישראלי יעמוד למבחן החוק הבינלאומי. זאת אמונתי. כל מה שיפעל במסגרת החוק הישראלי, יקבל הגנה, בוודאי מהמדינה, ואני חושב שגם לא יתמודד בקושי רב מול ניסיונות להביך אותו באיזה שהם בתי משפט בינלאומיים או בתי משפט של מדינות אחרות דמוקרטיות. אם ייקחו אותו לאיזה מדינה מטורפת, זה יכול להיות.

לכן לטעמי נדרשת חקיקה. תראה, החקיקה היא לא פשוטה. ראו כמה זמן מסתובבים סביב חוק יסוד, אבל החקיקה הזאת נדרשת כאשר מצד שני בזמן שקיימת חקיקה שמתירה פעולות להגנת החיים מבלי להיכנס לפרטים, אני חושב שבמצבים כאלה נדרשת מצד שני הקפדה גדולה יותר על הכוחות בנושאים האחרים של שמירה על כבוד האדם ומניעה עד כמה שאפשר מפגיעה בחפים מפשע.

אמרתי, אוטובוס 300 הוא דוגמה שאני לא אכנס לפרטיה, אבל הוא בוודאי חשף איזושהי בעיה שאנשים בוודאי ברמת השטח חשבו שהם עושים את מה שהם הונחו לעשות ולאחר מכן נוצרה מבוכה גדולה מאוד בין המבצעים לבין מפקדיהם לבין הממשלה למעשה או שולחיהם שנפתרה באמצעות אותה חנינה כאשר המערכת

המשפטית נוקטת עמדה מאוד ברורה שהיא יצרה איזשהו פלונטר שהמוצא היחיד ממנו אז היה ההידרשות ל-...

אני אומר לכם שהשאלות האלה, החוק לעולם לא יוכל להגדיר אותן במדויק. האם סגר הוא דבר יותר הומני מהפגיעה במחבל-מפגע, אינני יודע. אם הסגר בא למנוע פיגוע טרור וזו הדרך הכי יעילה שמי שמפעיל אותו חושב שניתן להשיג, ובתוך הסגר הזה איש שיהיה צריך להתפנות לטיפול רפואי, לא מצליח להגיע בזמן ונפטר בדרכו לבית החולים, הנה יש לנו תוצאה והשאלה מה הכוונה בהטלת הסגר, לאיזה מטרות הדברים האלה נעשים ושום בית דין לא יוכל לבחון את שיקולי האנשים על סמך הידיעות שעמדו לנגד עיניהם ובתנאי שאנחנו פועלים ומאמינים שמי שעושה את הדברים עושה אותם על מנת לבצע את המשימה האחרת שלו המאוד חשובה וזה הגנה על אזרחי המדינה. ניתנו פה דוגמאות ואני חושב שראינו מדינות אחרות דמוקרטיות בוודאי לא פחות מאתנו – בריטניה במלחמתה בטרור האירי לאורך השנים, הצרפתים, אני לא רוצה ללכת לזמן אלג'יר כי אלה זמנים רחוקים אבל נעשו שם דברים. מי שקרא את הספר, ראה את הדוגמאות של אז. הדילמות הן קשות מאוד בעיקר למבצעים. אני אומר שאנחנו חבים את חובת ההגדרה המדויקת בעיקר למי שבסופו של דבר מטעמנו נשלח לבצע את המשימות האלה. לכן אנחנו צריכים לתת לו לדעתי את החוק כמגן, כדבר שמבהיר לו את כללי ההתנהגות ומגן עליו בפני טעויות אפשריות.

אני חושב שלי אין דילמה כי חלק מארגוני הטרור, לפחות אלה שפועלים כנגדנו, כמו החיזבאללה, הלא הוא בוודאי כשבאים לשאלת הכספים יציגו אותן קרנות שהכסף של הקרנות האלה הולך למרפאות לילדים ולמוסדות דת ולמוסדות חינוך, וזה נכון, אבל אי אפשר להפריד לא את מקור הכסף ולא את שימושי הכסף בארגון שבין יתר הפעולות שלו, שחלקן הן טרור ומובהקות כפעולות טרור, פועל גם בפעולות הומניות. לכן ארגון שעושה טרור, הגורם שמכתיב את ההתנגדות נגדו או את הפעולות נגדו זה הטרור ולא הפעולות האחרות שהוא עושה. לכן יכול להיות שיווצרו פה בשוליים, יהיו כספים שהיו מיועדים באמת ובתמים לאיזושהי מטרה הומנית, אבל מאחר שאי אפשר לבחון את זה

והדברים האלה מוסתרים והם לא ניתנים לבדיקה, נכון יהיה למנוע מהארגון הזה כל אמצעים, גם כספיים וגם אחרים.

נדמה לי שמה שחסר כאן זה מה שאולי היום מתחיל, איזושהי חקיקה בינלאומית כי שיתוף פעולה בינלאומי מתקיים בעיקר בצד המודיעיני, אבל חקיקה בינלאומית משותפת בין מדינות דמוקרטיות למלחמה בטרור, נדמה לי שזה אחד הדברים שאנחנו נראה אותו והוא יהיה קשה מאוד כי הוא פה יתנגש בהרבה מאוד דברים, בעיקר פוליטיים דרך אגב. אני חושב שיהיו בוודאי ניסיונות כאלה לתיאום משפטי בין מדינות בדרכי הלחימה בטרור.

בועז גנור: אני מתחבר לשני הדברים לשני הדוברים הקודמים. אני חושב שמגיע ציון לשבח בעיקר בהשוואה לחקיקה האמריקאית החדשה. מה שאני רוצה לומר, בעקבות הדברים של אמנון, זה שישראל עדיין לא החליטה שהיא נמצאת במצב מלחמה מול הטרור. כל עוד ישראל לא החליטה את זה, יש לה בעיה. היא מנסה לשבת על הגדר, רגל פה ורגל שם. אז ההחלטה בעיני היא החלטה חיונית שיש לה תועלות ויש לה מחירים. תועלת חשובה מאוד היא כל הפעילות ההתקפית של ישראל, כולל חיסול אישים. כאשר אתה מדבר על מצב מלחמה, זה לגיטימי. אם זה לא מצב מלחמה, אם אתה מתמודד עם אקט קרימינלי, זה לא לגיטימי. יש לזה מחירים כי אז אם אתה במצב מלחמה, גם ליריב מותר להילחם בך וכל הפעילות שאני מגדיר אותה כפעילות גרילה, הווה אומר הפגיעה בחיילים ולא באזרחים, היא אקט מותר במצב מלחמה כשם שלך מותר לפגוע באנשי צבא, בטרוריסטים מהצד השני, וזה מביא אותנו לעוד דילמה אחת, שאם זה אקט מותר, האם אתה מעניק להם מעמד של שבויי מלחמה, ואני סבור שלאנשי גרילה שמעורבים בפעילות גרילה, צריך להעניק מעמד של שבויי מלחמה, אבל לא לטרוריסטים.

PROF. GOTTFELD: Two quick comments. One, I want to mitigate some of the things I have said before. It is so easy to lacerate

America because of its history. I didn't point out that after September 11th it occurred to America in Congress a very interesting coalition of right wing and left wing members of Congress in defense of civil liberties. That is one point I want to make. Secondly, what those people pointed out was that we pass laws very rapidly after Oklahoma City and very poor laws against immigrants etc., etc., let us not do it. Now this is important so things are not as one-sided.

I think, if we want to define our problem as was read by everybody, in 1963 the American Supreme Court in Kennedy versus Mendoza Martinis said that constitution is not a prescription for suicide on the one hand. You know in context of democracy, we are already in context of Wyemar and the Wyemar Republic too, you know the constitution is not a prescription so we have got to act.

On the other side I want to take the statement by Aharon Barak in the Barzilai case and I use the Hebrew.

Hebrew 180 – 182

And I think this is really the two poles that we are really going to work with. You know, we don't want to commit suicide but on the other hand, I think it is self-explanatory.

ISRAEL SEGAL: I would take the liberty to ask some questions . Mr. Abe Sofer who so patiently sits over there and listens to us.

ARIK: I would like to offer a different perspective. I think that what we heard right now is very solid and it is quite clear that we have historical and current testimony about the

entities of behavior of democracies vis-a-vis or versus external threat. It is very difficult to argue that whenever a democracy is under threat or in times of emergency values, norms, the expectations from the collective changes and to an extent the law should support or provide some sort of foreground to any kind of acts vis-a-vis that external threat.

But, I would like, under the title of the existential dilemma of democracy information, to make a distinction between the law, the legal side and illegitimacy. What happened, first of all if we have not defined emergency? When does emergency advance.

ISRAEL SEGAL: And who defines it?

ARIK: First of all what is the borderline between times of emergency and times that there is no emergency? I think that one of the position papers that was cited in the package that we sent alludes to the fact that since 1948 Israel to an extent is under a state of emergency. So what are the distinctions and then of course, who defines? But I am referring to something, which is much deeper. What could be the strength of laws? What could be the strength of decisions of governments against or vis-a-vis legitimacy? If society does not agree with certain activities? If there is a very deep cleavage over the very issue that governments and gender policies then I think there is a serious threat to democracy as such internally.

So here maybe democracy is caught between an external threat and a domestic threat. We have seen it time and again, we have just seen it in a letter of fifty officers, it may defy or may unfold, we don't know. We do know that the very issue over which we are now confronting threats,

there is a very deep cleavage. So the law can provide a framework, an external threat can create a patriotic reaction for a time. But my question is, what happened when this is under a very different kind of threat from Reuven?

ISRAEL SEGAL: Let me ask Professor Sofer for his thoughts. Are you worried now with what is going on in the United States after the 11th September?

PROFESSOR SOFER: I am not worried about the government, I am worried about the terrorists, but I think the reaction to some of the extreme measures taken by the Attorney General, on the Attorney General's recommendation has been very vital and very successful. I don't think the military tribunal, for example, has been completely rewritten to provide all the protections that international law requires. The President today I believe will make a statement saying that the prisoner in Guantamal do come under the Geneva Conventions and their status has to be determined as legal matters. So, I think that we are doing well at preventing some of the more extreme reactions from being implemented here.

I think that the big danger you have to worry about for a democracy doesn't lie in its unsuccessful ruling or two or in an over reaction that lasts for a while and then is reversed. The real threat to a democracy is a long-term challenge, such as the one you confront, and in which there is no end in sight and the pressures for diversion and departure from the regular rules can seem to accumulate. This in my belief of losing strategy in a sense in the greater threat to democracy in the long run

than some failings in the legal system from time to time. That is what I would worry about more.

UZI ARAD: About losing strategy, what do you mean by the word losing strategy? About losing strategy, what do you mean by the word losing strategy?

PROF. SOFER: What I mean, for example is if it is true that the defense of let us say a hundred out of a hundred and forty-eight settlements you have is untenable in the long run, just as the defense of Southern Lebanon was untenable in the long run. If that defense is untenable it becomes no less untenable because you have a determination to try to overcome people who are behaving terribly. You have to be cold blooded, I seems to me to preserve democracy, its leaders have to be cold blooded in evaluating what is or is not a successful long term strategy or the pressures from external threats will continue too long for you to expect any legal systems to be able to hear itself.

ISRAEL SEGAL: Okay, Professor Musa from Al-Quds University.

PROFESSOR MUSA: I am sorry, I am obviously not part of the family and not being part of the family means I am speaking from the outside. In the sense that the discussion for me sounds surrealistic because I am an outsider. So I can look at it and try to understand it, I can try to evaluate it, but it doesn't mean much to me. I mean I have been living in Jerusalem since the late 60s with very few democratic

rights, if I can put it like this. I vote in England, but I don't vote here, but I don't live in England.

But to get back to the subject. I think that democracies in general

AMNON LIPKIN SHAHAK: Voting in Jerusalem, if you live in Jerusalem either being the municipality and Israeli law, not only to the municipality but to the Palestinian Authority.

PROFESSOR MUSA: The Palestinian Authority, well that is the choice I didn't make. I would rather vote for the Knesset if I had to do that, I would vote directly, so I would rather vote in England. About democracies in general, I think there has only been attention in democracies in the issue of civil rights. I think it appears much more so when there is a crisis, when there is some sort of ex-lunary event. So I don't think that the issue of human rights is ever settled once and for all. I don't think it is civil rights, I don't think it is something that people overcome and that is it, it is beyond them and now they are sort of moving ahead and they will never go back, so to speak, because there are stages of progress and people have moved on.

So, I think that what is happening in the States is not surprising and I think what is happening in England is not surprising. I think there is pull and a push tactic here and I think that this has happened in the past in circumstances. But I think that democracies have also always had a special relationship without threats, shall we say, in that we are talking about an occupation or we are talking about overseas territories, we see often in the history that the operation of democracy does not really

extend to cease. It might legalistically it might formally in some form or other, but that in practice this has not been the case.

Even if we look at France itself, not at Algeria during the years of the Algerian war, we see that in France human rights and civil rights were not really extended equally to the inhabitants of what we are called to people who were supposedly citizens, equal citizens of France.

Now I think when people in Israel and when Israelis discuss this issue and they look at America and they compare themselves with what is happening in Europe or in the States, I think there is a problem here, because here we are talking about occupation. We are not talking about a threat in the sense of Basque terrorism or of Irish terrorism. We are talking about a form of terrorism, which is within a completely different context. We are not talking about homegrown Israeli terrorism, let us put it like this. I mean I think if we are discussing Israeli Arabs and we are discussing political movements or underground movements or terrorist movements operating within the framework of Israeli law. I mean I can understand this comparison with how is Britain dealing with Ireland; how is Spain dealing with the Basques; how the French are dealing with the Corsicans whatever.

I think here we are talking about a completely different context and I would of course argue that even ... we are talking about different contexts. We are also talking about a society, which somehow hasn't still resolved the issue of citizenship, equal citizenship to people of different ethnic communities. But if you are talking about the territories, about the West Bank and Gaza then we are talking about occupation.

ISRAEL SEGAL: You consider in your view occupation is state terrorism?

PROFESSOR MUSA: This is not what I am saying. This is what you want me to say?

ISRAEL SEGAL: I am just asking, just a question.

PROFESSOR MUSA: It is alright if I was on CNN but I don't think this is how I would want to characterize the situation as a state terrorism. I think the gentleman here talked about Israel having nothing to be ashamed of in a comparative perspective and I assumed he wasn't comparing with Bokasa. I assumed he was comparing as a role model, I presumed with liberal western Europe.

Yes well I can think of instances where the British shot in cold blood Irish terrorists and I think in that sense maybe Israel is not so different from certain actions which are taken by core democracies in defense of what they think are their security. But I think it is a lot of over-seeping statement to say that Israel has nothing to be ashamed of especially when there have never been excuses in Israel.

I mean this is something that I have always found very entertaining about Israel, how legalizing things and verbalizing things somehow makes blood white in white blood. I mean it is very Alice in Wonderland and Alice through the Looking Glass kind of stuff. You know, if we call it collateral damage then it is no longer killing innocent people. If we call it targeted whatever then it is no longer targeting people. I know it is American, I know you use it extensively, I suffer from this. I also have to

read the American papers and watch the American media. I realize it read excessively.

I am saying that using this lingo, using this double speak does not change the content, does not change the nature of the act, right. So calling things targeted assassinations or targeted whatever does not mean they are not killing off people in cold blood. So when you say there have never been executions, I mean I find this amazing. You know, because I don't know what this is. I know two different people stands, the Mexicans have been at war against people they choose and things like this. I think this is sort of Hollywood style. I mean executions are executions irrespective of the exotic atmosphere that exists or does not exist.

So I think if one wants to look at Israel as a democracy then one has to look at Israel as a democracy which is an occupation at the same time and try and see it like this. Now, one can say that alright Britain had an overseas empire and it was also a democracy and what did Britain do with its empire as a democracy? You can look at the United States and see its actions in various places at the beginning of the century, even currently actually. If you look at Tahiti, if you look at the invasion of Granada, if you look at its policy towards Cuba over the last eight years then you can see what does democracy mean in foreign policy? Then you can say, "Yes we are comparatively similar." So one can say comparative speaking it is the same as everybody else, the same as the enlightened nations.

You know Israel is reacting to the same kind of threat that obviously the United States seems to think it is reacting to now. But I think there is a lot of sense in this collectivization. I mean the same deception that portrays Arafat as Bin Laden etc., etc., etc. So I think people may be think why they should detach himself from a comparative perspective instead of looking more at oneself and seeing is one really so different from everybody else? I was in Damascus a few weeks ago and I asked a friend of mine I said, "I don't know, I keep hearing of rumblings in society, things are moving a little bit after the death of Assad senior and now the young guy, people say he is going to shift things." He said, "You have got to remember we have a state of emergency since 1948 and you just said this or somebody just said a state of emergency and there is nothing we can do to deliberate with Palestine."

To deliberate with Palestine, there is much you can do here with Syria and maybe in Israel it seems to be a mirror image until, I don't know, until the establishment of the State of Israel in whatever borders on both sides of the Jordan, on one side of the Jordan, with Cyprus, I don't know. Maybe until that is resolved also there is going to be a problem within Israeli democracy.

תמי בן-דוד: שתי הערות למה שנאמר על-ידי עוזי. האחת, אני

דוחה את ההשוואה ואת ההישענות את המדינות

האחרות ולו בגלל הריחוק הגיאוגרפי בין המלחמה שלהם ובין איפה הם מפעילים את האמצעים, ולו רק בגלל השאלה כמה שותפים יש לפעילות החריגה בזמן שהיא קורית יחסית לצבא או רק משטרה. האפשרות של הזליגה, של הפעילות החריגה שמותרת

תחת הכותרת של מצב חירום לחיים מה שהיינו רוצים, שזה מטרת הדמוקרטיה, לחיות כאן חיים אזרחיים היא דבר מפחיד.

הדבר השני זה ההישענות שלנו על חוק. לי בתור עורך-דין יש אמונה קטנה מאוד בחוק ואני תמיד היו אומרים לי שזה רצון המחוקק ואני הייתי רואה אותם בלילה מחוקקים את החוק, מי רצון המחוקק היה, מי כתב לו ומה נאמר שם. אני לא כל כך מעריצה גדולה של לבקש מהחוק שיסדר לי את המוסר הפנימי שלי ולא את ההיתרים לעצור אישה זקנה מלהגיע לבית החולים ולא את ההיתרים לעצור ילד מלהגיע לבית ספר.

אנחנו הולכים והופכים לחברה שבאופן מובהק בכל תחום בקיום שלה, כל מה שלא לא חוקי, הוא ראוי וזה דבר שהוא לא יהיה מקום בספר החוקים לתקן אותו, אי-אפשר יהיה לעשות מספיק חוקים כדי לסגור את כל הפרצות שהאווירה הנוראה הזאת, המוסרית, שמה אותנו. זה בכל דבר, זה בכל תחום שאנחנו עוסקים בו, אם זה בתחום המסחרי, בתחום המשפחה, בתחום הקהילייה, בתחום אחר, ראו כל מיני אנשים פוליטיים שאחרי שלא מעמידים אותם לדין, הם בעצם היו צדיקים בדרך. פה בעניין הזה אנחנו בתקופת זמן ארוכה מאוד שבה המערכת לא אומרת לנו שזה פעם אחת וזה נגמר, ואני יושבת עם דודי כאן והוא השכן שלי שהוא הפסיק ללמד במקום מסוים בגלל שלעבור אי אפשר.

קשה לי בראש לעשות את ההפרדה ולומר למה אני מבינה למה ילד בן 18 עשה לו את מה שעשה לו בדרך להגיע הנה. זה נכנס לחיים האזרחיים יותר מדי בשביל רק להגיד שיהיה חוק מאוד ספציפי כי הוא ירשה לילדים בני ה-18- מה לומר. יש רובד שחסר לנו והוא הערכים המוסריים הבסיסיים שאתם הילד בן ה-18- הולך למחסום והערך הזה לא בא מהחוק אלא הוא בא מהחינוך, מהמדיניות, מהמערכת הערכית שאין לנו, מהמערכת הציבורית שלנו.

זו המטרה של דיונים מהסוג הזה. להעלות למעלה את הצד של הערך כי החוק הוא הדיון הכי קל.

רציתי להציג שאלה. דווקא על בסיס השוואתי.

עוזי ארד:

I wanted to pose a question deliberately to be discussed in comparative terms and that question was, assuming we do accept that the condition of Israel in the territories is one of occupation, which will be disputed. But let us say that this is the case, then still my standard of comparison for our norms and conduct should be how the western liberal societies act when they were in occupation and they were. A generation or two ago they were.

_____ : In India.

UZI ARAD: No, in Germany, in Japan and elsewhere. I know how they acted and that is a standard of reference. So, again I think

ISRAEL SEGAL: They were in itself changed a little bit after the Second World War.

UZI ARAD: Look you cannot freeze one thing, for example the values,

ISRAEL SEGAL: You want to compare something that is taking place right now?

UZI ARAD: Look at America, we are speaking in terms of certain values and decisions and even ideologies and principles, some of which were non-significant three hundred years ago. The American Constitution and the Bill of Rights and other things are two hundred and something years ago and they are still valid. No one says, wait a minute, the world is taking enormous decisions because certain points are still valid in spite of the distance of time.

I would argue that also a war is a war is a war and sometimes the norms of war maybe equally valid now, sixty years ago and hopefully fifty years hence. Similarly an occupation. So I value to freeze everything or you can consider everything to a change. I do believe that and I can see why some people want to divorce the present discussion of Israel from a comparative basis, because ultimately to an alternate that we adapt to it are deadly, neither in the issue of occupation nor on the issue of pre-... of our own people. That is why sometimes people, some people want to de-legitimize Israel and apply double standards. Sometimes denied of Israel things that they did not demand of their own societies. For example in America I would like to see the Americans, all of them demanding and insisting in America things that were asked of us.

So, that is why, if not for the sake of fairness, for the sake of sanity, let us talk about what is real, what has happened, what is historically, socially and humanly observable. Let us not try to talk against some abstract ideals usually selectively applied and guess who to, us. So that is why I still suggest everything should be done realistically and with the same standards as applied, yes to modern liberal western societies.

Now, one last point. If you asked about whether Israel is in the state of emergency? Let me tell you that in many ways the most disturbing denial of privileges and liberties exacted by Israel was against its own citizens, when youngsters, men and women at the age of eighteen are taken out of a democratic regime into clearly a non-democratic regime called military service. They are deprived of many of their liberties in the

name of emergency and that has been done for the duration from the beginning of the formation of the State until now.

If we are not an emergency, so let us apply this relaxation of demands equally to ourselves. Therefore, let us do away with the need for a military and let us give liberties to our own children. But we are not doing that.

ISRAEL SEGAL: You are taking it out absolutely. They are doing so willingly. They are doing so, the youngsters, if somebody doesn't want to serve in the army

UZI ARAD: People are doing willingly, giving two and three years of their lives because they understand the need. Therefore the need is real. In so doing they are sacrificing precious years and sacrificing many of liberties. In other words, this sense of emergency and the fact that Israel is an embattled nation, and it is an embattled nation. Let us call a spade a spade, is a sentiment that has been with us and much of its toll has been self-inflicted. If you think that we are not in an emergency, let us declare this that we reach normalcy. Let us do away with all the things that we do under the condition of emergency, but at the same breath let us relieve ourselves of all the demands and limitations we impose on ourselves.

ISRAEL SEGAL: You have presented your case.

תמי הציעה הצעה שהיא מאוד יפה, רעיון מאוד **אמנון שחק:**
יפה, להישען או לקבוע ולהתנהג בצורה מוסרית.
אני אומר על זה שני דברים. האחד, המוסר שונה גם בתוך החברה הישראלית ואמרתי את זה קודם ואני אומר עוד פעם. נקמת דם זה דבר מוסרי בחלקים של החברה שלנו.

תארו לכם שהיינו מתנהגים על פי המוסר הזה, אנה היינו מגיעים? לכן יש פה פגם בתוך חברה בוודאי כמו החברה שלנו אבל בכל חברה צריך נורמות שהן מוסכמות על כולם ואני חושב שהן הנורמות או החוק או איזשהו ממצע את הנורמות המוסריות של חברה. איפה נקבע, פה יש פעם יותר טוב, פעם פחות טוב, אבל אני חושב שבסך הכל חוקי מדינת ישראל מאפשרים לנו את החיים ביחד פה היום במידה לא קטנה, והם בוודאי לא מושלמים ואין לנו חוקה.

גם שאלת המוסרי. החייל במחסום שיתנהג מוסרי. איך מתנהגים מוסרית כשהאפשרות שעובר מחבל מתאבד שאולי יתפוצץ בתוך המחסום? מה מוסרי? מחבל מתאבד זה ודאי לא מוסרי וזה מקובל על כולם, אבל מה אנחנו עושים בשאלה הזאת שהחייל צריך להתייחס אל כל אחד ואחד מהעוברים במחסום כאילו הוא המחבל המתאבד שבא לפוצץ את עצמו או במחסום או אחרי המחסום ואיך הוא מתנהג, ואני לא מדבר על ההתנהגויות החריגות כי הן קיימות. דוגמאות לא חסרות. שמעתי באיזו תוכנית רדיו לפני ימים אחדים אחרי הפיגוע בחדרה, מזכיר של אחד הישובים – הפיגוע בחדרה היה פיגוע בקבוצה אתנית מסוימת, שהיא מאכלסת ישוב בשומרון – שהתראיין ברדיו שבישוב שלנו עד היום לא נגעו כי מאתנו הם מפחדים. שאלה אותו המראיינת האם הם ינקמו. הוא אמר, לא, אנחנו לא נוקמים כי זה לא חוקי, אנחנו שולחים את הילדים שלנו למג"ב ושם הם יודעים מה לעשות.

זה מטריד אותי הרבה יותר מדברים אחרים. זה מטריד אותי מהרבה דברים אחרים ולכן את העבודה צריך לעשות באמת במג"ב ובכל מקום שבו יש חריג וצריך לעשות הקפדת יתר על התנהגות דווקא בימים כאלה.

כל מה שאמרתי הוא החוק לא מספיק.

תמי בן-דוד:

החוק אף פעם לא יכול להספיק.

אמנון שחק:

נכון.

תמי בן-דוד:

אמנון שחק:

אבל הוא הבסיס, הוא היסוד. צריך לשפר אותו,

צריך לעשות, אבל הוא הבסיס, הוא אמת המידה

המסוימת לגבי הפעילות.

אמר איב סופר דבר אחד שהוא מקשה על הוויכוח וכאן אנחנו בוודאי שומעים את רוב המקרים שהוזכרו כאן. אנחנו מערבים לפעמים את המלחמה בטרור עם תופעות של שליטה בשטחים והכיבוש של פלשתינאים והדברים האלה מתערבבים. לי לפחות אין ספק שאחרי אוסלו, אחרי המהלכים שהיו בשנים האחרונות, גל האלימות של השנה וחצי האחרונות עושה את המלאכה "המוסרית" של מדינת ישראל הרבה יותר קלה, עושה דרך אגב גם את מלחמתה של הממשלה הזאת להרבה יותר קלה בזירה הבינלאומית שאלמלא כן הלחץ הבינלאומי על מדינת ישראל, גם במלחמתה בטרור ובוודאי לפני ה-11 בספטמבר, היה אחר לגמרי.

לכן יש פה שאלה שבצד אחד יש טרור שהוא לא לגיטימי והוא לא יכול להיות לגיטימי ואי אפשר להבין אותו וצריך להילחם נגדו בכל דרך לגיטימית חוקית חכמה אפשרית. ומצד שני יש כיבוש שאי-אפשר יהיה לטעמי להמשיך אותו לאורך זמן, לא רק בגלל הרעות שהוא עושה לנו בתוך החברה הישראלית אלא משום שהוא גם ייצור בעיות ויקשה על איזושהי בנייה של חיים וחברה נורמלית במדינת ישראל.

ISRAEL SEGAL:

Mr. Sofer would you like to comment? I understand that you have to leave us very soon.

PROFESSOR SOFER:

Israel cannot indefinitely be in the situation it presently is in. You have a moral because you still clearly demonstrated your willingness to accept peace and whatever faults there might be there was one overwhelming moral lesson that Israel was prepared to accept peace with the Palestinians and that is a very very strong basis for you to defend yourselves. But to go into the territories, to establish a quasi like presence there, to continue to face the difficulties

associated with blowing up people's houses or blocking people from going to their work. In the long run that, no matter how good your rules are, no matter how good your laws are no democracy can sustain that for the long term.

URI DROMI:

I have a couple of quick remarks.

First with regard to the question of free speech during a crisis, you called it hysteria, the feeling that everybody has to be together. Those who speak against are kind of traitors. I think that Israel should look at the examples of others in a much broader perspective. Be patient, because the people who protested against the Vietnam War eventually were the people who were right and if they were heard years before maybe lives of tens of thousands of American soldiers would have been saved.

Namara when he went to his university and spoke with the students and he spoke to them harshly about how they do this and twenty-five years later he wrote a book and admitting that he was wrong. What a fatal mistake. So I think we should be very very sensitive not to curb any freedom of speech. Let people talk, let people express themselves. I mean that is the strength of democracy and democracy should mix into the voice with their views.

The second thing is the duration of the situation. Somebody mentioned it that Syria, but we actually have those emergency relations going back to 1945 is that the British mandatory relations and as you know, I mean if you read them you know that any bureaucratic can close down a paper if the paper breathes discontent among the people of the country. This is ridiculous. But we used this when it suited us, our goals and I am talking

about the administrative detention. We used to use very liberal, even when time was not a time of crisis. So we took a very liberal interpretation of emergency situation. I think we should always look and ask ourselves, "Is this really emergency?" Because watching the way some of our good people bring into the courts the evidence of these people, I was not very impressed by the way the rule of law is being conducted.

So, I think we should be very very careful in limiting ourselves to some repercussions, rather than taking advantage of the fact we legally can do a lot of things because of a kind of necessity or convenience we tend to use it. That is it.

אסיף: אני מתמחה בבית המשפט העליון ואני אפתח

בהתייחסות לפסק הדין שניתן היום על ידי בג"ץ

בפרשת בראכה וחשוב לי בדיוק להבהיר מה אמר בג"ץ כי הרבה פעמים הנטייה היא להתייחס אך ורק לשורה התחתונה של ההחלטה ולא לומר מה בעצם הבג"ץ אמר.

אני אתחיל ממה שיותר חשוב, מה שבג"ץ לא קבע היום. בג"ץ לא קבע היום שכאשר הרשות המבצעת פועלת למען ביטחון המדינה היא נהנית בעצם מחסינות מוחלטת מפני ביקורת שיפוטית ובעצם היא יכולה לעשות ככל העולה על רוחה. זה מה שלא נקבע היום על ידי בג"ץ ויש לנו פסקי דין, ואני אזכיר שניים הכי בולטים מהשנים האחרונות, של פיקוח שיפוטי על פעולות הרשות המבצעת למען ביטחון המדינה: פסק-הדין בנושא החטופים הלבנונים ופסק-הדין בנושא עינויים בשב"כ שבשניהם בג"ץ התערב.

מה שנקבע זה שכאשר יש פעולות לחימה מובהקות של הרשות המבצעת שעליהן לא חלה שום נורמה משפטית, שום הלכה קודמת של בית-המשפט או שום סעיף חוק, כאן בית המשפט לא יכול להתערב. הדוגמה שהשופט מצא נתן היום בדיון, אם למשל מחר

יבוא עותר, מחר צה"ל ייכנס לרמאללה עם טנקים ויבוא עותר ויאמר לבג"ץ ויבקש שיאסור לחלוטין על כניסת צה"ל לרמאללה או יבקש מבג"ץ להורות שצה"ל ייכנס עם כוחות רגלים ולא עם טנקים – שוב, זאת פעולת לחימה מובהקת שלא חל עליה שום נורמה משפטית וכאן בג"ץ לא יתערב.

בעניינים שהם פעולות לחימה שעליהן חל חוק יסוד כבוד האדם וחירותו למשל, כמו בעניין של העיניים, או חוק המעצרים, כמו בעניין של החטופים הלבנונים, כאן יש נורמה משפטית שהיא תשתית להתערבות של בית המשפט הגבוה לצדק. פעולות שאין עליהן נורמה משפטית כמו החיסולים הממוקדים, כאן בית המשפט איננו יכול להתערב.

פרופ' גוטפלד: אני רוצה להמשיך בדברים של אורי. אני חושב שכמו שהחוקה האמריקאית היא תוצר של ההיסטוריה האמריקאית והתנאים המיוחדים של ארצות-הברית, אני חושב שהנורמות שאנחנו נקבע פה יהיו תוצר של המציאות שלנו ולא של מציאות אחרת. ראיתי מה קרה במדינת ישראל ותסכימו אתי שכאשר חיכינו ללא הבנה אלמנטרית שמא אחרת שאתה רוצה לקרוא לה אפיזודה, אני מקווה שאתה צודק.

אריק כרמון: לא, אפיזודה זה מה שקרה אתמול בכנסת.
פרופ' גוטפלד: דבר שני שמאוד מפריע לי בדיון הציבורי במדינת ישראל כל הזמן זה במיוחד מה שעוזי העלה. השוואה עם ארצות-הברית. אני חושב שזאת טעות אנחנו כל הזמן עושים אותה.

אריק כרמון: הוא משווה את זה לא רק לארצות-הברית.
פרופ' גוטפלד: אני יודע, שמעתי. לכן אני אומר שאני רוצה להדגיש. אנחנו צריכים לקבוע את הנורמות שלנו

לפי הניסיון שלנו ולהביא לדברים שלנו.
אני רוצה להדגיש נקודה אחת. המוסר של רומא איננו המוסר של יהודה ולעולם לא יכול להיות. אם מישהו מסתכל בצורה כזאת, הוא תמיד יהיה נאיבי. כאשר יש דיקטטור

בפנמה שמבריח סמים לארצות-הברית, אז הצבא האמריקאי הולך לפנמה סיטי ועכשיו הוא יושב בבית כלא באטלנטה. אני לא חושב שיעלה על הדעת שבגלל שמישהו עושה משהו כנגדנו בקהיר, אנחנו נלך ונביא את נשיא מצרים שישב כאן בבית כלא. מה שרומא יכולה לעשות, ישראל לא יכולה לעשות. אנחנו כל כך הרבה מסתכלים כל הזמן על ארצות-הברית או על המערב, אבל בואו נסתכל כמו שאת אמרת, קצת על עצמנו.

עוזי ארד: אנחנו מדברים על דמוקרטיה, אז נלמד

מהדמוקרטים אליהם אנחנו מתייחסים.

פרופ' גוטפלד: בוא נלמד מהלקחים שלהם אבל נתאים אותם

למציאות שלנו כי המציאות שלנו היא אחרת.

תמי בן-דוד: אנחנו לא צריכים להתאים, אנחנו צריכים לזכור

איפה אנחנו.

בועז גנור: אני לא רוצה להיכנס לשאלות כי זה מסיט את

העניין שלנו לגבי מי צודק, אם אנחנו מדברים על

כיבוש, על שחרור, האם זה גורם ותוצאה, מי בחר באלטרנטיבה אלימה או לא אלימה,

האם אנחנו מדברים על טרוריסטים או לוחמי שחרור, אבל אני כן חושב מה שקרה

בפיגועי ספטמבר, הטרור חצה את הרוביקון באירועי ספטמבר ובעקבות זה העולם

צריך היום לגבש נורמות בינלאומיות חדשות. התרומה של הדיון הזה לדעתי צריכה

להיות בדיוק בכיוון הזה של דיון על איזה נורמות צריכים להתקבל תוך כדי לקיחה

בחשבון של הדילמה הדמוקרטית.

הנורמה הראשונה שאני מציע צריכה להגדיר את התופעה ולהבדיל בין טרור ובין גרילה

כאשר הטרור הוא אקוויולנט לפשע מלחמה מאחר שבשני המקרים מדובר בפגיעה

מכוונת באזרחים. הגרילה זה אקוויולנט לאקט מלחמתי לגיטימי שבשניהם מדובר על

פגיעה מכוונת באנשי צבא. כישראלי כמובן מי שנלחם גם בחיילים שלי, הוא אויב שלי

אבל אויב מסוג אחר מאשר אויב שמשמש בטרור. בעניין הזה חשוב להדגיש

שהמטרה לא מקדשת את האמצעים. אנחנו יודעים בדיוק מי האנשים שהיו המטרות והם רחוקים מאוד מלהיות בהגדרה של...

אם נעזוב את זה וזו המהות, אני חושב שזו התרומה שלי לדיון, מה שאני רוצה לומר עכשיו.

אנחנו צריכים לנסות ולגבש מספר כלים שיהוו קנה מידה עד כמה שניתן אובייקטיבי לבחינת היכולת לגשר על הפער בין אפקטיביות ופגיעה בערכים ליברליים דמוקרטיים ואני רוצה להציע לפורום מספר כלים ואז לבחון האם ישראל עומדת בכולם, ברובם, ולתת ציון לישראל על הרקע הזה.

אני חייב לפתוח בהכרזה אחת שהיא ברורה אבל צריך לומר אותה, שהמחויבות הראשונה של כל מדינה ושל כל שלטון זה לתת ביטחון לאזרחים אותה. זו המחויבות הראשונה, עוד לפני הגנת זכויות המיעוט וזכויות הפרט. קודם כל הזכות לחיים. בשביל זה התאגדה החברה, בשביל זה התאגדה המדינה. כל שלטון שלא יכבד את זה כמטרה עליונה, לא יישאר בשלטון הרבה זמן והשלטון שיבוא אחריו יהיה הרבה פחות דמוקרטי מהשלטון הזה.

אחרי שאמרנו את זה, בואו נראה איזה כלים צריך לאמץ. כלי אחד שהייתי מציע הוא, ואני חושב שזה נאמר על ידי אמנון וצריך להדגיש את זה. חשוב שכל האלמנט שנקרא לוחמה בטרור יהיה מעוגן בחקיקה. זה חשוב מבחינה נורמטיבית וזה לא פחות חשוב כדי לתת את הבק-אפ למי שנלחם בנושא הזה. אסור להפקיר אותם ולתת להם לפעול באזור הדמדומים. זה דבר אחד.

דבר שני. צריך לדאוג שהלוחמה בטרור, מאחר שיש חקיקה, לא תהיה סותרת חקיקה. קודם כל. ראה דגם קו 300 ודברים אחרים.

בנושא של חקיקת חירום. יש לפעמים צורך בחקיקת חירום. אני ממליץ על מספר קריטריונים אם כבר משתמשים בזה. האחד, רוב מוחלט בפרלמנט לחקיקת חירום, תאריך פקיעה אוטומטי של חקיקת חירום, הגדרה מראש לגבי תקפות, מתי ובאיזה סיטואציה חקיקת חירום מהסוג הזה תהיה לה נפקות, מנגנון פיקוח בלתי תלוי על

היישום של חקיקת החירום הזאת וחקיקת החירום יכולה להיות רק אם אין אלטרנטיבה חוקית אחרת והצורך קיים.

נושא של פיקוח אד-הוק ופיקוח קבוע ושוטף של המחוקקים, של בית המחוקקים על גורמי הביטחון. זה קריטריון חשוב מאוד. כל גורמי הביטחון צריכים בסופו של דבר לדווח ולעמוד בביקורת פרלמנטרית.

נושא של שפיטת. ראינו את הדוגמה של בית המשפט העליון. עצם העובדה שזה בא לבית משפט עליון כבר מדברת על שפיטות למרות שהוא אמר שזה נושא שהוא לא רוצה להתערב.

נושא של סעד משפטי לכל מי שנפגע או שחש את עצמו נפגע מהלוחמה בטרור. נושא של פעילות התקפית כאשר צריך לשאוף למינימום פגיעה בחפים מפשע ולדאוג שפעילות התקפית היא לצורכי סיכול ולא צורכי הענשה.

נושא של מודיעין. אם יש שיטות מודיעיניות שיש בהן איזושהי סכנה של פגיעה בערכים ליברליים דמוקרטיים, רק באישור של שופט ומראש. לא בדיעבד. שיטות חקירה, שוב, בחקיקה, בפיקוח פרלמנטרי ובפיקוח בשיטות מתקדמות. יכול להיות שלא רוצים שהנחקר ידע שיש פיקוח על האינטרוגייטור, אבל צריך שיהיה פיקוח בסופו של דבר עליו.

אני רוצה לומר שאם אני בוחן את הקריטריונים האלה, לא בכלום ישראל עומדת, אבל בהשוואה, ויש מקום להשוואה, למדינות אחרות, ובוודאי עם היקף טרור שישראל מתמודדת אתו שהוא חסר השוואה למדינות אחרות, ישראל עומדת בציון מאוד גבוה יחסית לאחרים.

אורי דרומי: בדרך כלל הטענות נגד... ברמה של הזכויות. אני

חושב שצריך לתקוף את זה ברמה של הזכויות

ולהגיד שנדבר על זכותם של אזרחים לא להיות נתונים לטרור. אז הולכים לפי בית המשפט העליון שאומר שיביאו לו את האיזון הנכון. היום המצב הוא כזה שהאזרחים מותקפים, אתה הולך לעשות משהו, אז מיד אתה מקבל את הנושא של הזכויות וצריך

לענות ולהתמודד עם העניין הזה. זכותם של אזרחים לא להיות מותקפים על ידי טרור ואלה הדברים שאנחנו רוצים לעשות.

אריק כרמון: נדמה לי שבסופו של דבר הדיון הזה התפתח בשני רבדים. ברובד אחד, יש כאן הסכמה סביב השולחן. זאת אומרת, כאשר מדובר באיום חיצוני, המאבק באיום החיצוני הוא מוצדק ואז מתחילים להיכנס לממד המשווה או אתה מפתח פרמטרים פנימיים לבחון נורמות, אתה יכול להגיע להישגים כאלה ואחרים. כפי שנאמר עכשיו, ואני חושב שזה הרובד השני, ואני בעיקר מתייחס לדברים שלך, השאלה היא לטווח ארוך איזה מחירים משלמת הדמוקרטיה. כשאתה שואל את השאלה איזה מחירים משלמת הדמוקרטיה, במיוחד בדמוקרטיה כמו שלנו שהיא כל כך פגיעה, מיד צריך להוסיף את השאלה הנוספת, האם הכלים הצבאיים והביטחוניים במציאות שלנו הם הכלים היחידים. כאן אנחנו חוזרים לוויוח הפנימי, ממתי צריך להתחיל להפעיל את הכלים האחרים/הכלים הפוליטיים/הכלים המדיניים שסביבם מתקיים הוויוח. אי אפשר להתחמק מהשאלה הזאת של המחירים שאנחנו משלמים ולאורך זמן במיוחד שאתה לא רואה את האור בקצה המנהרה. אני חושש מאוד שהמחירים עלולים להיות יותר מדי יקרים.

ישראל סגל: אני לא רוצה להוסיף דברים אבל אני יושב כאן זמן מה וחושב. אני בא מעולם שנקרא לו עולם הגלות, בגלל הבק-ראונד החרדי שלי. אני זוכר איך בילדותי שמעתי את כל המלים היפות מאותם הישראלים חדשים על העולם הגלותי שאנחנו חיינו גם בחו"ל כפי שנכפה עלינו אז וגם בימינו.

אני שואל את עצמי כשאנחנו יושבים כאן, ואני רוצה לומר רק מילה אחת. נכון שיש הרבה צדק בעובדה שהסיטואציה הזו נכפית עלינו ועל ידי אנשים שאמות המידה שלהם הן שונות לדעתי שוני רב משלנו, אבל אנחנו לא יכולים, כמו שבאו לגבי יהודי הגלות ואמרו או-קיי, בוודאי העולם כפה עליכם כל מיני סיטואציות אבל עדיין הם הפכו להיות גלותיים ועדיין הם לא היו יצרניים ועדיין הם צריכים את המהפכה הציונית כדי

לנסות ולברור את היהודי האחר. אני שואל את עצמי, בסדר, זה נכפה, אבל עדיין קשה להתעלם משום ששום ממד השוואתי ושום השוואה לתרבויות אחרות בעולם לא יפתרו אותי מההתמודדות שלי עם עצמי איזה מחיר אני משלם ואיזה מחיר הבן שלי משלם שצריך שאנחנו בתור החברה הבוגרת שולחת אותו להתמודד – ואני לא נכנס עדיין לשאלה האם ההתנחלויות באמת מצדיקות את זה, משום שאני עוד לא בטוח בכלל שהן מצדיקות את זה, לטעמי. אבל נניח שכן, האם המחיר הזה כדאי למרות שהוא נכפה עלי. האם הרווח לא יוצא בהפסדו. זאת אומרת, אז אולי יותר טוב לוותר על כל החלום הגדול הזה ולבוא ולומר שאם הנזק הוא כזה לנשמה שלי ולנשמה של הילדים שלי, אז שווה לי לוותר על הדברים האלה.

אני אימפריאליסט לגמרי. אני מכריז בזה על הסיום ואני מודה לכם.